

Rudziński, Eugeniusz

"Histoire de la presse", P. Albert, F. Terrou, Paris 1970 : [recenzja]

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 12/4, 555-557

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

III

P. Albert, F. Terrou, *Histoire de la presse*, Paris 1970, ss. 128.

Książka ukazała się w popularnonaukowej kolekcji wydawnictwa Presses Universitaires de France, liczącej już ponad 1400 pozycji przedstawiających aktualny poziom wiedzy w różnych dziedzinach, poczynając od sztuk pięknych, poprzez nauki społeczne i ścisłe, a na sporcie skończywszy.

Autorzy, pierwszy — wykładowca, drugi — dyrektor Francuskiego Instytutu Prasowego, starali się w zwięzłej formie omówić historię prasy w świecie od czasów najdawniejszych do współczesności.

Książka stanowi zwięzłe kompendium historii prasy, aczkolwiek bardziej precyzyjny byłby tytuł mówiący, iż traktuje ona o dziejach prasy francuskiej na tle historii prasy Europy Zachodniej i USA. Z dziewięciu rozdziałów trzy, niewielkie rozmiarami, traktują o prasie francuskiej, której ponadto w pozostałych rozdziałach poświęcono dużo miejsca.

Rozdział pierwszy traktuje o poprzednikach czasopism i narodzinach dzienników. M. in. autorzy informują, że pierwszym periodykiem francuskim była „Gazette” wydawana w Paryżu w 1631 r. o nakładzie od 3 do 800 egzemplarzy.

Wiek XVII i XVIII doprowadził do zróżnicowania i rozwoju prasy, czemu poświęcony jest rozdział drugi.

Jednakże dopiero wielka rewolucja francuska i okres cesarstwa, o czym jest mowa w rozdziale trzecim, doprowadziły do przełomu w historii prasy. XI artykuł Deklaracji Praw Człowieka z 26 VIII 1789 r. ustanowił zasady wolności prasy w społeczeństwach burżuazyjnych.

Okres rewolucji był równocześnie impulsem dla szczególnego rozwoju prasy. W latach 1789—1800 ukazało się we Francji ponad 1350 nowych tytułów czasopism, to znaczy dwukrotnie więcej niż podczas 150 lat poprzedzających rewolucję.

Okres porewolucyjny do 1871 r. jest przedmiotem rozważań kolejnego rozdziału. Od początku XIX wieku następuje pomnożenie liczby dzienników i ich zróżnicowanie na liczne kategorie, wzrastają także nakłady. W samym Paryżu pomiędzy 1803 a 1870 rokiem nakłady prasy codziennej wzrastają z 50 000 do 1 mln egzemplarzy. Rozwój prasy postępuje równoległe z ogólną ewolucją świata zachodniego. We wszystkich krajach Europy rządy usiłowały hamować rozwój prasy, ponieważ utrudniała ona funkcjonowanie władzy. Wydane zostały liczne przepisy ograniczające wolność prasy. Jednakże nie mogły one być skuteczne; ogólna ewolucja polityczna, rozwój parlamentaryzmu, wzrost poziomu oświaty zwiększały zainteresowanie prasą, szczególnie wśród nowej klienteli —

drobnej burżuazji i innych mieszkańców miast. Na wzrost czytelnictwa wpływało także obniżenie cen dzienników, wprowadzenie ogłoszeń.

Postęp w technice druku, rozwój transportu kolejowego, wynalazek telegrafu i związana z nim działalność agencji prasowych wyznaczają etapy upowszechnienia prasy. We Francji, w Wielkiej Brytanii i USA powstaje nowoczesne dziennikarstwo.

Okres lat 1871—1914, któremu poświęcony jest rozdział piąty, to etap powstania prasy popularnej o wielkich nakładach. Na przełomie XIX i XX wieku gazeta stała się przedmiotem codziennej konsumpcji. Czynniki determinujące rozwój prasy były podobne jak w okresie poprzednim: demokratyzacja życia politycznego, wzrost urbanizacji miast, rozwój transportu i środków przekazu informacji. Wpływają one na dalszy rozwój form przekazu: powstają dzienniki popularne i specjalne, magazyny tygodniowe, prasa dla kobiet i dzieci.

Dynamicznie rozwija się prasa USA eksploatująca sensację i prowadząca liczne kampanie prasowe wokół wydarzeń sportowych, wypraw geograficznych, włączająca się aktywnie do kampanii wyborczych.

Wówczas występują charakterystyczne postacie dla prasy amerykańskiej tej epoki: J. Pulitzer (1847—1931) i W. R. Hearst (1863—1951), wydawcy wysokonakładowych gazet za centa. Komiksy, których popularną postacią był Yellow Kid, nadają tej prasie nazwę żółtej. Nakłady poszczególnych dzienników sięgają kilkuset tysięcy egzemplarzy. Ich wydawanie staje się niezwykle dochodowym biznesem.

W swój złoty wiek wkracza prasa francuska osiągając w 1914 r. ogólne nakłady rządu 10 mln egzemplarzy. Jak wskazują autorzy, prasa francuska uzyskała najbardziej liberalne zabezpieczenia ustawodawcze w świecie od nacisków sił politycznych. Równocześnie jednak wystąpiło niebezpieczeństwo nacisku siły pieniądza, który ograniczał zasadę wolności prasy. Ta antynomia, odnosząca się zarówno do prasy amerykańskiej, jak i francuskiej, o czym nie piszą autorzy książki, prowadziła do faktycznego zaprzeczenia zasady wolności prasy.

Szczególnie w tych dwu krajach gazety stały się ważnym czynnikiem kształtowania opinii publicznej przez wpływowe grupy i partie burżuazyjne.

Rozdział szósty traktuje o prasie okresu pierwszej wojny światowej, a w rozdziale siódmym autorzy omawiają erę wielkich dzienników (1919—1939). Następują w tym okresie przekształcenia w zawartości i zmiana funkcji pełnionych przez dzienniki. Sukcesy ilustrowanych magazynów i prasy specjalistycznej powodują ich konkurencyjność wobec prasy codziennej. Nowe problemy stwarza rozwój radiofonii. Stąd dalsze zróżnicowanie w zawartości dzienników, wprowadzenie działów lite-

rackich, kobiecych, mody, kina, porad, gier, powieści odcinkowych i innych, kosztem „odpolitycznienia” dzienników.

Wzrost nacjonalizmu prowadził do odrzucania, jak np. w Niemczech czy Włoszech, zasad liberalizmu wobec prasy, kryzys ekonomiczny 1929 r. do jej dalszej koncentracji.

W rozdziale VIII w zwięzły sposób omówiono prasę francuską podczas drugiej wojny światowej.

Rozdział IX, doprowadzony tylko w odniesieniu do prasy francuskiej do roku 1967, poświęcony jest w zasadzie zreferowaniu ogólnej sytuacji w prasie głównych krajów Europy zachodniej i USA.

W sumie, jak to wspomniano na początku, przedmiotem rozważań autorów jest prasa francuska, największych krajów Europy Zachodniej i USA. Nie jest to mało, jeśli zważyć, że regiony te przodowały w rozwoju prasy na świecie. Niemniej w pracy przejawia się niewątpliwy zachodnioeuropocentryzm nie uwzględniający dziejów i roli prasy Europy środkowej i wschodniej, a właśnie na tych terytoriach, szczególnie od końca XIX wieku, spełniała ona ważną rolę, będąc ze względu na niższy poziom oświaty istotnym elementem ich rozwoju, inicjatorem poczynań politycznych, ekonomicznych, kulturalnych. W dwudziestoleciu międzywojennym, na skutek słabszego rozwoju radiofonii, prasa skutecznie z nią konkurowała. Autorzy nie wzmiankują nawet o wielkim wysiłku prasowym Polski w okresie okupacji i ogromnej roli prasy w Europie środkowej i wschodniej po drugiej wojnie światowej. Zaledwie kilka zdań poświęcają prasie radzieckiej. Poza zakresem ich rozważań, chociażby w postaci zaznaczenia problemu, pozostaje prasa innych kontynentów.

Eugeniusz Rudziński

IV

A. J. P. Taylor, *Beaverbrook*, London (1972), ss. XVII + 712.

Wśród bliskich znajomych znanego potentata prasowego Beaverbrooka znalazł się również historyk, A. J. P. Taylor, autor monografii poświęconej właśnie Beaverbrookowi. Stara się on wyczerpująco przedstawić jego drogi zdobywania majątku, wpływów politycznych, opanowywania i rozbudowywania pism codziennych na terenie Wielkiej Brytanii. Autor monografii zdawał sobie sprawę z niebezpieczeństwa subiektywizmu z racji przyjaźni, jaka łączyła go z osobą opisywaną. Starał się więc zapobiec temu przez obszerne uwzględnianie tekstów dokumentów i różnych zapisów. Znany temperament pisarski A. J. P. Taylora nie pozwolił mu pozostać na pozycjach obiektywnego komentatora i niewątpliwie książka napisana jest z uczuciowym zaangażowaniem się po stronie